

De Uno sive Unitate apud Graecorum philosophos.

Unum sive Unitatem ad rerum naturam constituendam aliquid valere, permulti olim Graecorum philosophi sibi persuasum habebant. Neque tamen omnes uno nomine eandem notionem comprehendebant. Itaque ut appareat, quales quantumque inter se diversae istae notiones fuerint, praecipuas de Uno doctrinas recensebo breviterque adumbrabo.

I. Pythagoreorum de Uno doctrina.

Unitatis vim atque potestatem primi inter Graecos Pythagorei praedicabant. Quum vero neque ipsius Pythagorae scripta ulla nostra memoria legantur, et iam veterum temporibus philosophia eius densissimis tenebris obvoluta fuerit, in exponendis Pythagoreorum placitis aptissimum videtur Philolaum imprimis sequi, cuius fragmenta Boeckhii collegit collectaque luculenter illustravit.

Erat autem, auctore Iamblichio, dictum Philolai: ἐν ἀρχᾷ πάντων (B. p. 150), ut dubitare nequeamus, quin magnam aliquam vim Philolaus Unitati tribuerit. Quae vis qualis fuerit, doctrina eius longius enarrata, elucebit. Scilicet libri, quem Philolaus de rerum natura scripsit, hoc fuit initium: Ἀνάγκα τὰ ἔοντα εἶμεν πάντα ἢ περαινόντα ἢ ἀπειρα ἢ περαινόντά τε καὶ ἀπειρα (B. p. 47). Itaque principia rerum duo posuit finita atque infinita. Haec sententia per se isti de Uno doctrinae repugnare videtur. Neque tamen difficile est eas inter se conciliare. Etenim Pythagoreos substantiam rerum numeros existimasse, Aristoteles testatur. Ipsum vero Philolaum idem dixisse a Stobaeo docemur (B. p. 145): Ψεῦδος οὐδὲν δέχεται ἃ τῷ ἀριθμῷ φύσις οὐδὲ ἀρμονία· οὐ γὰρ οἰκείον αὐτοῖς ἐντί· τὰς γὰρ ἀπειρῶν καὶ ἀνοήτων καὶ ἀλόγων φύσις τὸ ψεῦδος καὶ ὁ φθόνος ἐντί, atque alio loco: ψεῦδος δὲ οὐδαμῶς ἐς ἀριθμὸν ἐπιπνεῖ, πολέμιον γὰρ καὶ ἐχθρὸν αὐτῷ τὰ φύσι· ἃ δ' ἀλάθεια οἰκείον καὶ σύμφυτον τᾷ τῷ ἀριθμῷ γενεᾷ. His comparare debemus locum, quo Philolaus numeri denarii virtutem magnifice laudat (B. p. 139): Θεωρεῖν δεῖ τὰ ἔργα καὶ τὴν ἐσσίαν τῷ ἀριθμῷ κατὰν δύναμιν, ὅτις ἐντί τᾷ δεκάδι· μεγάλα γὰρ καὶ παντελής καὶ παντοεργός καὶ δειῶν καὶ οὐρανίῳ βίῳ καὶ ἀνθρωπίνῳ ἀρχὰ καὶ ἀγεμῶν. Videmus igitur, his locis inter se comparatis, Philolaum omnes numeros ad finiti naturam rettulisse, vel potius, quae initio operis sui τὰ περαινόντα vocaverat, ea re vera esse numeros, quippe qui infinitum ita definiant, ut certis terminis positus res quaedam fiant. Itaque merito omnes numeros ἀρχὰς sive principia nominare potuit, iis vero solum hoc no-

men concessit, quorum singularem aliquam virtutem animadvertisse sibi videbatur. Singularis vero Unitatis vis ea est, ut ab Uno ceteri numeri initium sive originem capiant. Quamobrem, sicut res omnes a numeris formam atque existentiam trahunt, ita numeri ipsi formam atque existentiam Uni debent. Nam etsi numeri sua natura omnes finiti sunt, tamen Pythagorei duo eorum genera posuerunt, quod Philolaus ipse testatur (B. p. 58): ὅ γα μὲν ἀριθμὸς ἔχει δύο μὲν ἴδια εἶδη, περισσὸν καὶ ἄρτιον. Aristoteles vero (Met. A. 5) certiores nos facit, τὸ περισσὸν ad genus finitum (πεπερασμένον) rettulisse Philolaum, τὸ ἄρτιον ad genus infinitum (ἄπειρον), itemque Proclus ad Timaeum I. 54 haec habet: Κρατεῖται δὲ ὑπὸ τῶν θεωτέρων τὰ καταδεέστερα καὶ εἰς ἀποτελεῖται κόσμος ἐξ ἀναντίων ἡρμοσμένους, ἐκ περαινούτων τε καὶ ἀπειρῶν ὑφωσθηκώς κατὰ τὸν Φιλόλαον, καὶ κατὰ μὲν τὰ ἐν αὐτῷ ἄπειρα τὰ ἐκ τῆς ἀορίστου δυάδος ἢ τῆς ἀπειρίας φύσις, κατὰ δὲ τὸ ἐκ πάντων τούτων ἐν καὶ ὅλον καὶ παντελές εἶδος ἐκ τοῦ ἐνός ὄν κτλ. (B. p. 56). Hoc loco videmus, dyadem ad genus infinitum referri. Scilicet dyas per se infinita dicitur, finita tantum, quatenus unitatis particeps est. Haec si tenemus, iam intelligimus, quomodo Unum omnium rerum principium appellari possit. Res enim infinitae finiti naturam induunt, numeris in se receptis, omnes vero numeri ab Unitate atque dyade initium capiunt, dyas vero uno definitur, ita ut re vera Unum primus terminus, τὸ πέρας κατ' ἐξοχήν, recte nominetur.

Restat quaestio, utrum Pythagorei Unitatem a Deo diversam, an Deum ipsum esse Unitatem docuerint. Et Philolai quidem de Dei natura hoc exstat testimonium (B. p. 156): ἐντὶ δὲ ἀρχῶν καὶ ἀρχῶν ἀπάντων θεός εἰς αἰεὶ ἐὼν μόνιμος ἀκίνατος αὐτός αὐτῷ ὁμοῖος, ἄτερος τῶν ἄλλων. Haec verba si animo diligenter perpendimus, nondum satis demonstrare videntur, Unitatis nomine a Philolao Deum significari. Namque aliud est Deum dicere numero unum, atque si Deum Unitatem dicas. At enim medio in mundo ignem positum esse dicit, circa quem coelestia corpora decem numero cursu ferantur. Hunc (B. p. 94) ἐστίαν τοῦ παντός καὶ Διὸς οἴκον καὶ μητέρα θεῶν βωμὸν τε καὶ σινοχήν καὶ μέτρον φύσεως appellat, quibus ex verbis concludi potest, istum Universi focum fuisse locum, unde anima mundi in omnes naturae partes penetret. Hunc vero focum alibi Philolaus nominabat τὸ πρῶτον ἡρμοσθέν, τὸ ἐν ἐν τῇ μέσῳ τῆς σφαιρας ἐστία καλεῖται (B. p. 91). Appellatur igitur Hestia Unum, et quum Iovis sive Dei domicilium supra nominatum sit, verisimile est primo aspectu, ideo Unius nomine ornari, quia Deus Unum sit. At ipsius Philolai verba repugnant. Dicit enim: τὸ πρῶτον ἡρμοσθέν, res primum creata. Neque potest res creata Deo non diversa cogitari. Unum vero Hestia nominatur, quod coelestium corporum motus ita regit, sicuti τὸ ἐν numeros omnes per numerosque totum mundum administrat. His de caussis negandum esse censeo, Philolaum Deum unquam Unitatem appellasse.

II. Eleaticorum de Uno doctrina.

In Eleaticorum doctrina explicanda ita versabor, ut Xenophanem Parmenidemque, principes eorum, solos fere respiciam, quorum reliquiae a Karstenio diligentia summa collectae sunt.

Et primum quidem de Eleaticis in univcrsum exstat Platonis testimonium in Sophista p. 242 D.: τὸ δὲ παρ' ἡμῶν Ἑλεατικὸν ἕξνος ἀπὸ Ξενοφάνους τε καὶ ἐπιπροσθεν ἀρχαίμενον, ὡς ἑνὸς ἄντος τῶν πάντων καλουμένων, οὕτω διεξέρχεται τοῖς μύθοις. Dicit igitur Plato, Eleaticae doctrinae summam fuisse, omnia esse Unum. Quod ut clarius intelligatur, quo sensu dictum sit, paullo longius praecipua quum Xenophanis, tum Parmenidis placita exponemus.

Auctor autem est Aristoteles, Met. A. 5, Xenophanem Unitatem Deum appellasse, his verbis: Ξενοφάνης δὲ πρῶτος τούτων ἐνίστασ οὐδὲν διεσαφήμισεν — — ἀλλ' εἰς τὸν ὄλον οὐρανὸν ἀποβλέψας τὸ ἓν εἶναι φησὶ τὸν θεόν. Similiter Theophrastus apud Simplicium comm. in Ar. phys. 6. a. haec habet: τὸ γὰρ ἓν τοῦτο καὶ πᾶν τὸν θεόν ἔλεγεν Ξ. His inter se comparatis efficitur, Xenophanis fuisse sententiam, omnia esse Unum, Unum vero esse Deum, qua de caussa merito iis adnumeratur, quos pantheistas vocant, quippe qui naturam sive mundum a Deo non discernunt. De hoc Uno res universas in se complectente, sive, ut imprimis nominavisse videtur, de Deo praeterea Xenophanes docuit: 1) αἰδῖον μὲν εἶναι τὸν θεόν, 2) ἓνα μόνον εἶναι τὸν θεόν, id quod iam vidimus, 3) πάντη δ' ὁμοίον ὄντα σφαιροειδῆ εἶναι, 4) οὔτε ἀπειρον εἶναι οὔτε πεπερασμένον, 5) οὔτε κινεῖσθαι οὔτε ἀκίνητον εἶναι, quae longius exposuit Aristoteles, aut quicumque fuit, in libro de Xenophane, Zenone et Gorgia c. 3. Haec recte tradita esse, ipsius Xenophanis fragmenta e carmine de rerum natura petita probant. In eo enim, quod primo loco posuit Karstenius, legimus:

εἷς θεὸς ἓν τε θεοῖσιν καὶ ἀνθρώποισι μέγιστος,
οὔτε δέμας θνήσκουσιν ὁμοίος οὔτε νόημα.

fr. 5. αἰεὶ δ' ἓν ταύτῳ τε μένειν κινούμενον οὐδὲν
οὔδ' ἐμετέρχεσθαι μιν ἐπιτρέπει ἄλλοτε ἄλλῃ.

Dicit igitur ipse Xenophanes Deum unum sempiternum immobilem. Sphaerae formam esse praeditum, in ipsis fragmentis, paucis sane numero, non invenitur. Sed quin id recte ab eo, qui librum de Xen. Zen. Gorg. conscripsit, dicatur, dubitari nequit. Praeterea Xenophanes Deum totum sensu atque ratione praeditum esse contenderat (fr. 2). Haec est summa eorum, quae de Deo sive Uno praedicabat iste Eleaticorum princeps, quam Timo sillographus, apud Sextum Empiricum Hyp. Pyrrh. I. 244, eleganter his versibus expressit:

ὅππῃ γὰρ ἑμὸν νόον εἰρύσασαμι,
εἷς ἓν ταύτῳ τε πᾶν ἀνελεύετο· πᾶν δ' ὄν αἰεὶ
πάντη ἀνελκόμενον μίαν εἰς φύσιν ἴστατ' ὁμοίαν.

Constat igitur, Xenophanem omnia Unum sive Deum dixisse, deum vero motus expertem. Quod si quis haec duo acuta mente inter se comparet, in eam sententiam adducatur necesse est, ut re vera in mundo nihil mutari, sed omnia semper eundem statum habitumque servare dicat. Namque si qua mundi pars motum pateretur, ipse Deus mutationem in se reciperet, id quod negaverat Xenophanes. Neque tamen constat, utrum Xenophanes sua ipsius doctrina id concluderit, an secus. Sunt eius verba (fr. 4):

καὶ τὸ μὲν οὖν σαφές οὐτις ἀνὴρ γένητ' οὐδέ τις ἔσται
εἰδώς, ἀμφὶ θεῶν καὶ ἄσσα λέγω περὶ πάντων.

εἰ γὰρ καὶ τὰ μάλιστα τύχοι τετελεσμένον εἰπών,
αὐτὸς ὁμῶς οὐκ οἶδεν· δόκος δ' ἐπὶ πᾶσι τέτυκται.

Dicit igitur, incerta esse quae de Diis atque omnibus rebus tradat, opinionem dubitationis atque incertitudinis plenam ubique inveniri. Sed animo teneas quaeso, Xenophanem dicere, suam de Diis opinionem esse fluxam. Non dicit, de Deo. Videtur potius intellexisse, sua ipsius doctrina se cogi, ut omnes mutationes in mundo hominibus visas re vera non esse dicat, sed ludibrio atque errore sensuum nos induci, ut quae semper immota sint, ea mota atque immutata existimemus. Quamobrem istorum motuum veritas atque scientia esse nequit, quae vero de iis atque causis eorum invenisse nobis videmur, ea in numerum opinionum variarum referenda sunt.

Iam videamus Parmenidem. Hic quoque carmen de rerum natura conscripsit, cuius multa servata sunt fragmenta, in quo narravit, se, nymphis Heliadibus viam monstrantibus, ad templum Dices curru evectum esse, deinde vero Deam se esse allocutam his verbis (fr. apud K. p. 30):

χρὴν δὲ σὲ πάντα πυνθεῖσθαι,
ἡμῖν ἀληθείης εὐπειθέος ἀτρεκέως ἦτορ
ἠδὲ βροτῶν δοξᾶς, τῆς οὐκ ἐν πίστις ἀληθείης.

His versibus Parmenides veritatem a vanis hominum opinionibus clare distinxit, ita ut carmen suum in duas partes divideret, alteram, qua quid verum sit exponeret, alteram, qua opiniones tantum traderet. Primae partis hoc fuit initium (K. p. 32):

χρή τὸ λέγειν τε νοεῖν τε, τ' ἐὼν ἔμμεναι, ἔστι γὰρ εἶναι,
μηδὲν δ' οὐκ εἶναι.

Dicere nos oportet atque cogitare, ens esse (est enim existentia), nihil (sive non — ens) non esse.

Deinde naturam Entis fusius describit his versibus (K. p. 34):

ὡς ἀγέννητον εἶναι καὶ ἀνώλεθρον ἔστιν,
οὐλὸν μουνογενές τε καὶ ἀτρεκέως ἠδ' ἀτέλειστον·
οὐ ποτ' ἔην οὐτ' ἔσται, ἐπεὶ νῦν ἔστιν ὁμοῦ πᾶν
ἐν ξυνεχίᾳ.

Quum sit non natum neque interitus particeps, integrum atque unicum, immobile atque fine destitutum, nunquam erat neque erit, quia nunc est uno tempore integrum Unum continens.

Hic subsistamus. Parmenides igitur dixit, Unum sive Ens solum re vera esse, omnis mutationis expers. Non ens vero ne esse quidem. Hac doctrina cum Xenophane comparata, memorandum videtur, Parmenidem non iam Unum Dei nomine ornare, quippe quae vox illi non satis omnibus opinionibus libera, non satis, ut ita dicam, omni materia destituta videretur, eodem fere modo, quo nuper Spinoza Dei nomini substantiam praetulit, ne quam imaginem speciosam et rebus sub sensum cadentibus cognatiorem itaque falsam praeponeret, sed ut summum illud Ens ab omni finitarum rerum contaminatione defenderet.

Nunc procedamus atque quae praeterea de Ente praedicavit audiamus. Insignis imprimis locus est hic (K. p. 36):

αὐτὰρ ἀκίνητον μεγάλων ἐν πείρασι δεσμιῶν
 ἐστὶν ἀναρχον, ἀπαυστον, ἐπεὶ γένεσις καὶ ὄλεθρος
 τῆλε μάλ' ἐπλόγχθησαν, ἀπώσε δὲ πίστις ἀληθείης.
 τωῦτόν δ' ἐν τωῦτῳ τε μένον καδ' ἑωυτό τε κεῖται,
 οὕτως ἔμπηδον αὐτῷ μένει· κρατερὴ γὰρ ἀνάγκη
 πείρατος ἐν δεσμοῖσιν ἔχει κτλ.

Quum Ens unum sit, aeternum, immobile, consentaneum est, partes eius non esse neque dissecari posse (K. p. 36). Praeceptorem vero secutus, Parmenides globi formam ei attribuit (K. p. 38).

Praeter ipsum Ens sive Unum nihil esse, tum loco supra allato ipse Parmenides dicit, tum auctor est Plato in Sophista p. 237 a. Quid vero sint, quae ibi dicuntur μὴ ὄντα, ipsius doctrina Platonis edocemur. Scilicet notum est, ita appellari res sensibus obvias, res finitas atque mutabiles. Has igitur dixit non esse Parmenides. Idem fere valet quod Zeno, eius discipulus, scripto singulari demonstrare contendit, τὰ πολλὰ non esse (Plato Parm. p. 128 d, e). In hoc dogma necessitate quadam deductus est Parmenides, quod Unum, rerum universitatem in se complectens, immobile dixerat. Cfr. etiam Platonis verba in Theaet. p. 180 e: — — Μέλισσοί τε καὶ Παρμενίδαι ἐναντιούμενοι πᾶσι τοῖσις (sc. Heracliteis) διίσχυρίζονται, ὡς εἶν τε πάντα ἐστὶ καὶ ἔστηκεν αὐτὸ ἐν αὐτῷ οὐκ ἔχον χῶρον ἐν ᾗ κινεῖται. Iam vero sensus Parmenidis sententiae occurrebant. Multae enim rerum vicissitudines in mundo gernuntur. Nihil ideo restabat, nisi sensuum auctoritatem rejicere. Quod iste fecit, teste Aristotele de Coelo III. p. 368. Ipsius vero Eleatici verba haec exstant, quibus, veritate exposita, alteram partem operis de opinionibus incipit (K. p. 40):

ἐν τῷ σοι παύω πιστόν λόγον ἠδὲ νόημα
 ἀμφὶ ἀληθείης, δόξας ἀπὸ τοῦδε βροτείας
 μάνθανε, κόσμον ἐμῶν ἐπέων ἀπατηλὸν ἀκούων.

Fuit igitur summa Eleaticae doctrinae, universum Unum esse Ens immobile, mutationes omnes nobis visas ludibria esse sensuum. Quod si quis secum diligenter perpenderit, maximum inter Eleaticos atque Pythagoreos discrimen eum fugere nequit. Eleatici nihil praeter Unum esse contendebant, Pythagorei Unum esse principium omnium, quae sunt.

III. De Unitate apud Platonem.

Platonem multis locis Eleaticorum doctrinam refutasse, notum atque pervulgatum est. In Sophista enim convincere studuit, esse non ens (εἶναι τὰ μὴ ὄντα); in Parmenide autem operam dedit, ut totum illud dogma de uno ente penitus tolleret. Namque ostendit, quantum haec notio sibi ipsi repugnet. Videas quaeso imprimis finem libri, ita procedentem: Εἰρήσσω τοίνυν τοῦτο τε καὶ ὅτι, ὡς ἔοικεν, εἶν εἴτ' ἔστιν εἴτε μὴ ἔστιν αὐτὸ τε καὶ τᾶλλα καὶ πρὸς αὐτὰ καὶ πρὸς ἄλλα πάντα πάντως ἐστὶ

τε καὶ οὐκ ἔστι καὶ φαίνεται τε καὶ οὐ φαίνεται. »Dicatur igitur necesse est, Unum ut videtur, sive sit, sive non sit, quum ipsum tum alia et per se spectata et inter se comparata omnia omnimodo esse atque non esse, videri atque non videri.«

His consideratis, fieri aliter nequit, nisi ut exspectemus, in doctrina Platonis Unum omnino non inventum iri. Tamen contrarium accidit. Atque est locus de hac re insignis in Philebo p. 15 A. sq., ubi Socrates Protarchum admonet, quanta sit doctrinae de Uno atque multis difficultas: Ὅποταν τὸ ἐν μὴ τῶν γιγνομένων τε καὶ ἀπολλυμένων τις τιδῆται, ὅταν δέ τις ἓνα ἀνθρώπων ἐπιχειρῇ τίθεσθαι καὶ βούν ἓνα, καὶ τὸ καλὸν ἐν καὶ τάραδόν ἐν, περὶ τούτων τῶν ἐνάδων καὶ τῶν τοιούτων ἢ πολλῆ σπουδῆ, μετὰ διαίρεσεως ἀμφισβήτησις γίγνεται. Πρῶτον μὲν, εἴ τινος δὲ τοιαύτας εἶναι μονάδας ὑπολαμβάνειν, ἀληθῶς οὐσας, εἴτα πῶς αὐτὰς, μίαν ἐκάστην, οὐσαν ἀεὶ τὴν αὐτὴν καὶ μήτε γένεσιν μήτε ὄλεθρον προσδεχομένην, ὅμως εἶναι βεβαιότητα μίαν ταύτην, μετὰ δὲ τούτ', ἐν τοῖς γιγνομένοις αὐτὰ καὶ ἀπειρίας εἴτε διασπασμένην καὶ πολλὰ γεγυυῖαν δετέον, εἰδ' ὅλην αὐτὴν αὐτῆς χωρὶς· ὃ δὴ πάντων ἀδυνατώτατον φαίνοια' ἄν, ταύτων καὶ ἐν ἅμα ἐν ἐνὶ τε καὶ πολλοῖς γίγνεσθαι. Nemo qui vel obiter Platonis philosophiam viderit, non intelliget, hoc loco Unitates vocari, quae alibi ideae vocantur. Et in Parmenide p. 126 a. contra ideas (τὰ εἶδη) fere eadem difficultates moventur, atque hic, quas omnes afferre longum est. Quas difficultates quomodo Plato sibi explicuerit, e Philebo potissimum cognoscimus, namque in Parmenide moventur, non solvuntur. In Philebo p. 27 B. quattuor posuit principia: πρῶτον μὲν τοῖνυν ἀπειρον λέγω, δεύτερον δὲ πέρας, ἔπειτ' ἐκ τούτων τρίτον μικτὴν καὶ γεγενημένην οὐσίαν· τὴν δὲ τῆς μίξεως αἰτίαν καὶ γενέσεως τετάρτην λέγων, ἄρα μὴ πλημιμελοῖτην ἄν τι. Sunt igitur principia Infinitum, Finis, quorum utrumque a Pythagoreis desumpsit, Res factae (die gewordenen, wirklichen Dinge), Causa efficiens, quae infra (p. 30 c.) sapientia atque ratio dicitur, αἰτία οὐ φαύλη, κοσμοῦσα τε καὶ ἄρας καὶ μῆνας, σοφία καὶ νοῦς λεγομένη δικαιοτάτ' ἄν. Quattuor haec principia in Timaeo paullo aliter denominata recurrunt. Causa efficiens est Deus, mundi orifex (δημιουργός p. 28 sqq. et saepius), Res factae mundus (τὸ πᾶν, οὐρανός, κόσμος), Finem atque Infinitum habemus p. 27 d.: ἐστὶν οὖν δὴ κατ' ἐμὴν δόξαν πρῶτον διαρετέον τάδε· τί τὸ ὄν ἀεὶ, γένεσιν δὲ οὐκ ἔχον, καὶ τί τὸ γιγνόμενον μὲν ἀεὶ, ὄν δὲ οὐδέποτε. Haec duo infra in eodem dialogo passim ταύτων καὶ δάτερον vocantur; atque docet Timaeus, Deum aeternum istud (τὸ αἰδῖον) exemplar sibi sumpsisse, ex quo res formaret. Neque igitur dubitari potest, quin τὸ ἀεὶ ὄν sive ταύτων in Timaeo obvium idem sit atque τὸ πέρας in Philebo. Finis autem ab Unitate diversum non est; namque in Philebo p. 16 c. legimus: καὶ οἱ μὲν παλαιοὶ κρεῖττονες ἡμῶν καὶ ἐγγυτέρω δεῶν οἰκοῦντες ταύτην φήμην παρέδοσαν, ὡς ἐξ ἐνός μὲν καὶ ἐκ πολλῶν, ὄντων τῶν ἀεὶ λεγομένων εἶναι, πέρας δὲ ἀπειρίαν ἐν αὐτοῖς ξύμφυτον ἔχόντων, δεῖν οὖν ἡμᾶς, τούτων οὕτω διακεκοσμημένων, ἀεὶ μίαν ἰδέαν περὶ παντός ἐκάστοτε δεμένους ζητεῖν. Hoc loco ideam, unum, finem diversa non esse, luce clarius patet. Per se igitur omnia infinita, sed deus, causa efficiens, ad ideas sive aeternum respiciens, finem atque numerum iis indidit, ut iam re vera aliquid ens (γεγενημένη οὐσία) fiat. Cfr. etiam Timaeum p. 53 a.

Vides, quantum haec de infinito doctrina, Unius sive finis particeps, cum Philolao conveniat; neque tamen oblivisci nos decet, magnum interesse discrimen inter Platonem et Pythagoreos. Namque Plato Unius et finis nomine tum solum utebatur, quum vim, quam illud principium habeat ad res in ordinem revocandas, designaret, quum vero ipsius naturam per se spectaret, sive *ταυτόν* nominavit, sive *αἰδιον*, sive *εἶδη*, sive *μονάδας*, sive *ἐνάδας*. Omnium enim, quae sunt, species quasdam aeternas esse voluit, singulas vero species sive ideas unitates esse, ut plures, immo innumerabiles unitates doceret. Quodsi hasce unitates semper easdem, neque originis neque interitus particeps esse censet (Phil. l. c.), nemo est, quin videat, haec ex Eleaticorum doctrina petita esse, ut Plato Pythagoreorum atque Eleaticorum philosophiam quasi coniunxerit atque consociarit. Sed haec haec hactenus. Adumbrare enim volumus Platonis de Unitate sententiam, non omnem eius philosophiam tractare.

At, priusquam Plotini placita explicemus, non praetereundum esse videtur, Academicos, qui Platonem exceperunt, notionem a Platone diversam de Unitate probasse, inter quos elucet Xenocrates. De quo haec habet Stobaeus I. p. 162: *Ξ. τὴν μονάδα καὶ τὴν δυάδα θεούς, τὴν μὲν ὡς ἀρχαία πατρὸς ἔχουσαν τάξιν ἐν οὐρανῷ βασιλεύουσαν, ἥντινα προσαγορεύει καὶ Ζήνα καὶ περιττόν καὶ νοῦν, ὅστις ἐστὶν αὐτῷ πρῶτος θεός, τὴν δὲ ὡς δευτέρα μητρὸς θεῶν δίκεν τῆς ὑπὸ τὸν οὐρανὸν λήξεως ἡγουμένην, ἥτις ἐστὶν αὐτῷ ψυχὴ τοῦ παντός.* Agnoscimus Unum atque numerum binarium, quae Xenocrates perinde atque Pythagorei mundi principia esse voluit, eo tamen discrimine facto, quod Deum Unitatem appellavit, quod nomen Pythagoreis usitatum non fuisse supra vidimus.

IV. Plotini de Uno doctrina.

Exstat Plotini commentatio, a Porphyrio, eius discipulo, qui opera eius recensuit, in finem omnium reiecta, quippe quae quasi finem atque summam philosophiae eius contineret, quae inscripta est *περὶ τοῦ ἑνός ἢ τοῦ ἀγαθοῦ*, quamquam haec inscriptio Porphyrio debetur, Plotinus enim nihil commentationibus suis inscripserat. Hanc commentationem imprimis sequemur.

Docet igitur Plotinus fere haec: Omnia, quae sunt, Uni existentiam debent, et quae a principio sunt, et quae quomodocunque entibus adnumerantur (l. c. p. 757 Kreuzer). Id ex eo conclusit Neoplatonicorum iste princeps, quia nulla res esse potest, nisi quae una sit; namque si qua res dissecatur, itaque Uno privatur, esse desinit, atque alia quaedam existunt, quae iam unumquodque Unum sunt. Ipse dicit *ταυθέντα γοῦν, καὶ ὅσον τὸ ἐν ἀπόλλυσιν, ἀλλάσσει τὸ εἶναι . . . ἀλλὰ δὲ γενόμενα καὶ ἐκείνα ὅσα ἐν ἔστιν.*

Constat igitur, omnium rerum principium esse Unum. Haec doctrina a Pythagoreorum primo aspectu haud ita multum diversa videtur. Sed videamus porro. Negat deinde multis argumentis Plotinus, Unum esse aut animam, aut mentem (*νοῦν*), aut universum mundum.

Anima esse nequit hac de caussa (p. 758): πολλή ἢ ψυχὴ καὶ ἢ μία καὶ εἰ μὴ ἐκ μερῶν, πλεῖστοι γὰρ δυνάμεις ἐν αὐτῇ λογίζεσθαι, ὀρέγεσθαι, ἀντιλαμβάνεσθαι ἢ τῷ ἐν ὡςπερ δεσμῷ συνέχεται. Variæ sunt virtutes animæ, quæ Uno tantum sicut vinculo continentur. Itaque, quamvis corporis partes anima in unum coniungat, ipsa Unum non est, sed una, Unius particeps, ἐπάγει μὲν δὴ ἢ ψυχὴ τὸ ἔν, ἐν οὕσα καὶ αὐτὴ ἄλλω (sc. corpori), πάσχει δὲ τοῦτο (sc. quod una est) καὶ αὐτὴ ὑπ' ἄλλου (i. e. ab Uno).

Mens Unum esse nequit, quia ne mentem quidem omni varietate destitutam videmus: καὶ μὲν εἰ αὐτὸς (sc. νοῦς) τὸ νοοῦν καὶ τὸ νοοῦμενον, διπλοῦς ἔσται, καὶ οὐχ ἀπλοῦς οὐδὲ τὸ ἐν· εἰ δὲ πρὸς τὸ ἕτερον βλέπει, πάντως πρὸς τὸ κρεῖττον καὶ πρὸ αὐτοῦ, εἰ δὲ καὶ πρὸς αὐτὸν καὶ πρὸς τὸ κρεῖττον καὶ οὕτω δευτέρον (p. 759), i. e. »atque si mens simul sit et quod cogitat, et quod cogitatur, duplex erit, neque simplex neque Unum; si vero aliud contemplatur, omnino necesse est, ad id respiciat, quod ipsa majus atque prius est. Si vero simul et se contemplatur et quod ipsa maius est, eo quoque modo secundum tantum locum obtinet.« Scilicet mens aliquid cogitet necesse est, quod a se ipsa diversum sit; itaque in cogitando semper duo inveniuntur, mens quæ cogitat, res quam cogitat.

Denique universitas rerum Unum esse nequit hac de caussa: καὶ δὴ καὶ τὸ ὅλον ὄν, πάντα ἐν αὐτῷ ἔχον τὰ ὄντα πολλά, μᾶλλον ἂν εἴη καὶ ἕτερον τοῦ ἐνός, μεταλήψει δὲ ἔχον καὶ μεδέξει τὸ ἐν (p. 759).

Neque igitur Unum quidquam est entium, sed ab omnibus quæ sunt diversum et super omnia eminens (p. 760). Quam ob caussam nihil eorum, quæ in rebus animadvertuntur, in istud quadrat: οὔτε οὖν τι οὔτε ποιὸν οὔτε ποσὸν οὔτε νοῦς οὔτε ψυχὴ· οὐδὲ καινούμενον οὐδὲ ἔστώς, οὐκ ἐν τόπῳ, οὐκ ἐν χρόνῳ, ἀλλὰ τὸ καθ' αὐτὸ μιονοειδές, μᾶλλον δὲ ἀνείδεον, πρὸ εἶδους ὄν παντός, πρὸ κινήσεως, πρὸ στάσεως· ταῦτα γὰρ περὶ τὸ ὄν, ἢ πολλά αὐτὸ ποιεῖ (p. 760). Immo ne voluntatem ei attribuas (p. 764): οὐδὲ βούλησις τοίνυν οὐδενός· ἀλλ' ἐστὶν ὑπεράγαθον καὶ αὐτὸ οὐχ ἑαυτῷ, τοῖς δ' ἄλλοις ἀγαθόν, εἴ τι αὐτοῦ δύναται μεταλαμβάνειν. Cogitationis quoque expers esse oportet: οὐδὲ νόησις (sc. ἐστὶν αὐτῷ), ἵνα μὴ ἑτερότης. Neque tamen hoc ita intelligere debemus, ut Unum ignorans esse omnium existimemus, ἢ γὰρ ἀγνοία ἑτέρου ὄντος γίνεται, ὅταν θάτερον ἀγνοῇ θάτερον· τὸ δὲ μόνον οὔτε τι γινώσκει οὔτε τι ἔχει δ' ἀγνοεῖ, ἐν ὄν συνὸν αὐτῷ οὐ δεῖται νοήσεως ἑαυτοῦ κτλ.

Sed quaerat quis, quale igitur Unum istud mente atque animo nobis fingamus, vel quam ratione comprehendamus. Id fieri non posse scientia, et per se apparet, et ipse Plotinus disertis affirmat verbis (p. 761): γίνεται δὲ ἢ ἀπορία μάλιστα, ὅτι μὴδὲ κατ' ἐπιστήμην ἢ σύνεσιν ἐκείνου, μὴδὲ κατὰ νόησιν, ὡςπερ κατὰ ἄλλα νοητά, ἀλλὰ κατὰ παρουσίαν ἐπιστήμης κρείττονα — — λόγος γὰρ ἢ ἐπιστήμη. Nimirum Unum tum demum intelligi quodammodo potest, quum animus illius cogitationis studiosus et ipse omnino unus est, omni varietate relicta. Id quod, dum cogitamus, fieri nequit. Semper enim, quod iam supra admonuimus, res cogitata quique cogitat animus diversa sint, necessarium est. Qua de caussa ratione atque oratione neque

ipsi veram Unius imaginem nobis fingere, neque aliis praeponere possumus, sed ita tantum valent istae, ut gravibus argumentis animum suscitent et ad divinum ipsius Unius aspectum promptum praebeant monstrantque viam. Ipse Plotinus haec dicit: *ἀλλὰ λέγομεν καὶ γράφομεν πέμποντες εἰς αὐτὸ καὶ ἀνεργεῖοντες ἐκ τῶν λόγων τὴν Δέαν, ὥσπερ ὁδὸν δεκνύοντες τῷ τι δεῖσασθαι βουλομένῳ, μεχρὶ γὰρ τῆς ὁδοῦ καὶ τῆς πορείας ἢ δίδασξις.* Quam ante παρουσίαν vocaverat, nunc dicit Δέαν, his nominibus significaturus, nisi anima id assequeretur, ut ipsa Unum evadat, non posse eam verae Unius naturae quidquam comprehendere. Iam vero Unum comparare licet sphaerae cuidam omnia in se complectenti; animae autem, quae sunt humanae, eae similes sunt circulis in illa sphaera descriptis iisque maximis. Eiusmodi vero circulis idem esse medium atque sphaerae ipsi, nemo ignorat. Quodsi anima in intimam atque mediam quasi ipsius partem penetrat, ceterisque relictis eo sese, ut ita dicam, contrahit, necesse est, eandem iam in Unius centro versari (p. 766. 767.). Quae quum eo modo cum Uno coniuncta est, ita omni varietate caret, ut et res et se ipsam denique ignoret (p. 765): *ἀλλὰ ἀγνοήσαντα τὰ πάντα καὶ πρὸ τοῦ μὲν τῇ διαδέσει, τότε δὲ καὶ τοῖς εἶδεν* (alles nicht wissend, zuerst der geistigen Disposition nach, im Augenblicke des Schauens aber auch den Formen nach), *ἀγνοήσαντα δὲ καὶ αὐτὸν ἐν τῇ Δεᾷ ἐκείνου γενέσθαι.* Cfr. p. 768. *τότε οὖν οὔτε ὄρα οὔτε διακρίνει ὁ ὄρων οὐδὲ φαντάζεται δύο, ἀλλ' οἷον ἄλλος γενόμενος καὶ οὐκ αὐτὸς οὐδ' αὐτοῦ συντελεῖ ἐκεῖ κακείνου γενόμενος ἔν ἐστιν, ὥσπερ κέντρον κέντρῳ συνάψας.* Quamobrem haec intima cum Uno societas ne recte quidem contemplatio (Δέα) vocatur, sed alio fortasse nomine digna est (*ἐκστασις καὶ ἄπλωσις*). Sed haec omnia ipsius rei nonnisi imagines (*μιμήματα*) sunt.

Sed iam existit quaestio, qua de caussa Unum illud in se omnia quasi complectens non in se ipso manserit, et quomodo rerum multitudo atque varietas ex eo originem traxerit. (Ennead. V. 1. p. 486.) De hac re Plotinus affert imaginem splendidam. Ut enim e sole, et ipso immoto, lux nascitur atque dispergitur, ita ex Uno rerum natura fluxit (p. 487). Omnia enim, quae sunt, substantiam quandam suae ipsorum naturae similem emittunt, quae imago sit illarum rerum, unde effluxit, sicuti ignis calorem gignit atque emittit, nix frigus, res fragrantis odorem. Eo igitur modo ex Uno immutabili atque immoto nata est ratio sive mens, deinde ex mente anima, quae omnia animantia, stellas, solem, coelum procreavit atque in ordinem redegit. (l. c. 482.) Sed cave credas, haec aliquo momento temporis facta esse, namque ipse dicit Plotinus (p. 487) *ἐκποδῶν δὲ ἡμῖν ἔστω γένεσις ἢ ἐν χρόνῳ κτλ.*

Est igitur Unum omnium rerum caussa atque fons, sed nullum tempus cogitari potest, quo nondum e caussa suprema res emanaverint. Iam intelligimus, recte a Plotino Unum ita describi posse (Enn. VI. 9. p. 763): *καὶ αὐτοῦ ἢ φύσις τοιαύτη ὡς πηγὴν τῶν ἀρίστων εἶναι καὶ δύναμιν γεννώσαν τὰ ὄντα, μένουσαν ἐν ἑαυτῇ καὶ οὐκ ἐλαττωμένην οὐδ' ἐν τοῖς γενομένοις ὑπ' αὐτῆς οὔσαν.*

Ceteris de Uno doctrinis cum Plotino comparatis, nemini non apparet, quantum distet ab illis, quamquam sunt etiam similitudines. Namque Pythagorei Unum dicebant esse finem modumque, quibus infinita et definiantur et in rectum ordinem

redigantur. Plotinus omnes res ex Uno manare docet. Eleaticis vero et Plotino id quidem commune est, ut Unum immobile esse dicant, sed Eleatici omnia alia non esse contendebant, Plotinus reliqua, quae in mundo conspiciuntur quaeque animo cognoscuntur, esse dicit, quamvis ex illo supremo fonte manaverint. Platonis Unitates, quae plures sunt numero, quantum ab Uno illo, quod non solum natura sed etiam numero Unum est, differant, non est quod demonstrem. Scilicet Unum Plotini potius cum idea Boni, de qua Plato in Republica disseruit, comparari potest.